

УДК 338.439.6”19“(73)(091)

КОМАРНИЦЬКА Оксана Петрівна,
канд. екон. наук, провід. наук. співроб.
ДНСГБ УААН
(м. Київ)

**ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ
В США У 80-ті рр. ХХ ст.:
історико-науковий аналіз**

Історичні передумови виникнення концепції продовольчої безпеки. Фактори впливу на проблему продовольчої безпеки в США у 80-ті роки та практична реалізація заходів у вирішенні цієї глобальної проблеми.

Исторические предпосылки появления концепции продовольственной безопасности. Факторы влияния на проблему продовольственной безопасности в США у 80 годы и практическая реализация мероприятий в решении глобальной проблемы.

Historical aspects to appear concept of food insurance. Factors of influence on the food insurance problem in USA in 80-s and practical implementation measure to resolve the global problem.

Продовольча безпека є однією з глобальних проблем країн світу, сутність та зміст лежать у площині взаємодії суспільства та природи, а розв'язання її впливає на формування системи міжнародної економіки, оскільки передбачає об'єднання з цією метою виробничих, науково-технічних, трудових ресурсів та фінансових засобів країн світу.

Джерело цієї проблеми закладено в тенденціях та закономірностях розвитку світових виробничих сил, які сприяють розширенню можливостей задоволення потреб людства в засобах до існування. На певних етапах розвитку продуктивних сил, виникає ситуація, коли з найбільшою гостротою виявляється суперечність між потребами суспільства у природних джерелах та можливостями природи задовольнити такі потреби. Відносна обмеженість

природних ресурсів спричинює пошук подальших радикальних рішень проблеми у світовому масштабі [1, С.429].

Тому, економічну цінність представляє еволюція економічної думки та практичні втілення у вирішенні цієї глобальної проблеми у країнах з розвинутою економікою, які в світових масштабах є “законодателями” економічних і політичних процесів. Показовим у розв’язанні проблем продовольчої безпеки є американський досвід.

Слід зазначити, що агропромисловий комплекс в економіці США займає ключове місце. Його функціонування прямо чи опосередковано забезпечує одну четверту частину валового національного продукту країни і зайнятість одної третьої частини працездатного населення. Сільському господарству належить перше місце по обсягу щорічних капіталовкладень в основні фонди по загальній їх вартості, а також по вартості продукції, яка налічує біля 200 млрд. доларів на рік. Продукція агропромислового комплексу не лише покриває потреби країни в продуктах харчування, але і в значних обсягах вивозиться на зовнішні ринки, чим забезпечує ріст активного платіжного балансу в розмірі біля 38 млрд. доларів на рік [2, р. 5-46]. Все це дає підстави вважати агропромисловий комплекс стратегічним пріоритетом країни, а сільськогосподарську продукцію, наряду з атомною енергетикою і оборонними технологіями, - до числа стратегічних ресурсів.

Як показав досвід, такий підхід до АПК в США є цілком виправданим. Стан справ у цьому комплексі все більш тісніше зв’язується з проблемами забезпечення соціальної стабільності американського суспільства, вирішенням ряду його гострих внутрішніх і зовнішніх проблем. У цьому зв’язку державне субсидування і регулювання сільського господарства вже давно стало однією з важливих справ Білого Дому і Конгресу США [3, р. 7-10].

Завдяки цьому, Міністерство сільського господарства країни стало крупним органом федерального уряду. Лише в центральному апараті

Міністерства, який по чисельності працівників займає друге місце після Пентагона, працює біля 12 тис. чоловік.

Сільські регіони відіграють важливу роль і в політичному житті країни. В силу особливостей виборчої системи США ні кандидат в президенти, ні сенатори більшості штатів без підтримки сільських жителів не можуть розраховувати на успіх. Така обставина настільки суттєва, що багато в чому визначає сільськогосподарську політику країни.

США була однією з передових країн світу з інтенсифікації землеробства, і стала однією з перших країн світу, які зіштовхнулися з наслідками не завжди продуманих дій на шляху інтенсифікації у сільському господарстві.

Ігнорування рекомендацій науки, недостатки екологічного контролю, прогалини в освіті фермерів – все це, як показав досвід США, стало в 70-ті роки причинами зниження ефективності капіталовкладення в сільське господарство, а згодом, на початку 80-х, – перетворилося на небезпеку втратити обсяги валових зборів сільськогосподарської продукції та перспективи прямих збитків.

Такий стан справ обумовив у 80-ті роки суттєві зміни в державній політиці – перехід до стратегії раціоналізації використання сільськогосподарських ресурсів та висування на перший план задачі забезпечення продовольчої безпеки країни, як основи збереження соціальної стабільності суспільства.

Якщо розглядати під цим кутом зору розвиток американського землеробства за останні чотири десятиліття, то чітко виділяються його два етапи.

Період 60-х – початок 80-х років характеризується інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва США [2].

Негативні наслідки інтенсифікації сільськогосподарського виробництва були оцінені суспільством США як катастрофічні. Поширена ерозія ґрунту та негативні наслідки хімізації сільського господарства розцінювалися американськими вченими як “жахлива помилка”.

Адміністрація президента, а згодом і Конгрес США були змушені признати, що на боротьбу з негативними наслідками необхідно мобілізувати зусилля не лише фермерів, суспільства, а й держави.

Усвідомлення пагубності початку в США погіршення екологічної ситуації країни положило початок новому етапу розвитку американському сільськогосподарському виробництву.

У 80-ті роки в США різко знизилися темпи росту технічної озброєності ферм, припинилося розширення зрошувальних площ, скоротилась на 20% кількість внесення добрив і майже у 2 рази – пестицидів. Почали застосовувати нові ґрунтозахисні методи обробітку ґрунту.

Звичайно, специфіка 80-х років визначалась не лише проблемами інтенсифікації виробництва. На це десятиліття випала і глибока криза всього сільського господарства США, і суттєве погіршення кон'юнктури світового сільського господарства. І тим не менш, особливості цього етапу можна розглядати перш за все з позицій теоретичної і практичної відмови США від розрахунків на те, що нарощування традиційних засобів обробітку ґрунту і хімізації спроможне надовго зберегти рівень сільськогосподарського виробництва країни.

Найбільш ваговим виявився висновок американських учених про те, що при збереженні підходу 80-х до використання сільськогосподарських ресурсів неминуча перспектива зниження урожайності із-за ерозії ґрунту і виснаження водних ресурсів. Кількісні оцінки такого зниження проводили за різними моделями і для ґрунтів різного класу. У результаті було визнано, що уже в найближчій перспективі можна чекати зниження урожайності зернових на 3-4 % на рік. Такий висновок визвав великий резонанс у країні. У зв'язку з цим у 80-х роках було започатковано практичне втілення численних різнопланових проєктів Конгресу, Білого Дому, широкої громадськості і фермерів США і на перший план вийшла проблема продовольчої безпеки країни.

Поняття “продовольча безпека” отримало розповсюдження ще в перші післявоєнні роки, коли для багатьох країн, котрі стали на шлях самостійного і незалежного розвитку, ця проблема набрала життєво важливого значення.

У 1974 році Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію “Міжнародних зобов’язань по забезпеченню продовольчої безпеки в світі”, яка фактично визначала суть продовольчої безпеки як “забезпечення гарантованого доступу всіх жителів і в будь-який час до продовольчих ресурсів світу в кількості, необхідному для активного здоров’я життя”.

У той час відстоювалась концепція, за якою імпорт та допомога розвинутих країн є найбільш раціональним і швидким шляхом вирішення продовольчої проблеми більшості держав.

Однак, зіштовхнувшись із жорстким, монополізованим ринком продовольчих товарів, більшість країн уже в кінці 70-х років були змушені перейти до концепції “розраховувати і опиратися на власні ресурси і сили”. Хоча, як показав подальший досвід, не змогли її реалізувати.

Незадовго, Світовий банк увів в обіг поняття “хронічного” і “тимчасового” підриву продовольчої безпеки країни. Хронічний підрив продовольчої безпеки країни настає тоді, коли вона не може виробити необхідної їй кількості продовольства і не в змозі закупити його на зовнішньому ринку із-за низького рівня своїх валютних доходів. Тимчасовий підрив продовольчої безпеки країни може наступити, за оцінками банку, при періодичних порушеннях доступу до світових продовольчих ресурсів, спекулятивних збуреннях світових цін чи кон’юнктурному зниженні своїх валютних доходів [4, р. 23-26].

Ситуація, яка склалась у США у 80-х роках ХХ ст., поклала початок ще одному типу підриву продовольчої безпеки країни – потенційному.

В умовах, коли земельний фонд країни уже практично повністю використаний і резерви для збільшення ріллі під зернові відсутні, коли в тваринництві намітилася чітка тенденція переводу з пасовищного на стійлову форму утримання, що робить останню суттєвим споживачем зерна, коли

населення США збільшується, а урожайність із-за ерозії ґрунту, нестачі вологи, нерациональних форм господарювання і ряду інших причин загрожує зниженням на 3-4 % на рік, – у таких умовах продовольча безпека навіть такої економічно могутньої аграрної країни дійсно викликає занепокоєння.

Підстави для цього повністю реальні. Гіпотетично, при очікуваному рості населення країни та збереженні зернового раціону, неможливості розширення пасовищ і продовженні тенденції переходу тварин на стійлову форму утримання потребуватиме додаткових зернових витрат, що вимагатиме або скорочення експорту або перегляду раціону споживання в бік скорочення. І цілком зрозуміло те, що ні одна з альтернатив і тим більше у світлі ситуації, що очікується на початку XXI століття на світовому ринку, – не влаштовувала Вашингтон.

У США добре відоме поняття “енергетична безпека країни”, вона стала важливою складовою частиною загальнонаціональної безпеки. Саме стремління забезпечити країну надійними джерелами нафти, газу та інших енергоносіїв виявилось однією з рушійних сил її внутрішньої і зовнішньої політики країни на довготривалу перспективу.

Починаючи з 80-х років продовольча безпека стала розглядатися як складова частина національної безпеки країни. Після ряду розрізнених заходів Конгрес і президент у 1985 році прийняли “Закон продовольчої безпеки США”, який разом з послідовними змінами і доповненнями вивів розв’язання цієї проблеми в ранг важливих стратегічних задач економічної політики країни.

Список використаної літератури

1. Рум'нцев А.П. Міжнародна економіка: Підручник. – К.: Знання-прес, 2003. – 447 с.
2. *Agricultural Outlook* / USDA. – 2000. – dec.
3. *Agricultural Policies “Market and Trade”* / OECD. – Paris, 1996.
4. *Global Food Supply Prospects* / World Bank Technical Paper. – 1996. – № 353.